

۱۶۰۱۵ ۶

نگاهی نو به

تاریخ ادیان

نویسندگان:

شرلامیت انباله - میشل کوگان - اولوالی فینستین - پائول فریدمن
نیل فیلیپ - روبرو استبرت - مل تامپسون - چارلز تیزن - مارکوس ویکس

ترجمه:

دکتر رحیم کوشش

سبزبان

عنوان و نام پدیدآور	نگاهی نو به تاریخ ادیان / شولامیت آئبالو... [و دیگران]؛ ترجمه رحیم کوشش.
مشخصات نشر	تهران: سبزان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	۴۲۵ ص.
شابک	۵-۱۰۵-۱۱۷-۶۰۰-۹۷۸: دوره ۹-۱۱۰-۱۱۷-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیا :
یادداشت	نویسندگان شولامیت آئبالو، میشل کوگان، اولوالی فینستین، پائول فریدمن...
موضوع	ادیان — تاریخ
شناسه افزوده	آئبالو، شولامیت
شناسه افزوده	Amabalu, Shulamit:
شناسه افزوده	کوشش، رحیم، ۱۳۴۵ - مترجم
رده ی کنگره	۱۳۹۳ ن/۲/۸ BL۸۰
رده بندی دیویی	۲۹۱ :
شماره کتابخانهسی	۳۴۲۸۶۹ :

انتشارات سبزان

تهران- میدان فردوسی - خیابان موسوی - پلاک ۵۴ تلفن: ۸۸۳۱۹۵۵۸-۸۸۸۴۷۰۴۴

نگاهی نو به تاریخ ادیان
 نویسندگان: شولامیت آئبالو، میشل کوگان، اولوالی فینستین، پائول فریدمن
 نیل فیلیپ، اندرو استیارت، مل تامپسون، چارلز تیزن، مارکوس... یکس
 ترجمه: دکتر رحیم کوشش
 ویراستار: نیره فروغی اصل
 ناشر: سبزان
 حروفچینی و طراحی و لیتوگرافی: واحد فنی سبزان
 ۸۸۳۴۸۹۹۱ - ۸۸۳۱۹۵۵۷
 نوبت چاپ: سوم - ۱۳۹۷
 تیراژ: ۶۰۰ نسخه
 قیمت: ۳۷۰۰۰ تومان
 چاپ و صحافی: خجسته

فروش اینترنتی از طریق سایت آی کتاب www.iiketab.com

شابک دوره: ۹-۱۱۰-۱۱۷-۶۰۰-۹۷۸ ۹-۱۱۰-۱۱۷-۶۰۰-۹۷۸ ISBN:978 - 600 - 117 - 110 - 9

ISBN:978 - 600 - 117 - 105 - 5

شابک: ۵-۱۰۵-۱۱۷-۶۰۰-۹۷۸

فهرست

مقدمه

نخستین باورهای بازمانده

از دوران پیش از تاریخ

نیروهایی نامرئی در کارند

معنی بخشیدن به جهان

حتی یک تخته سنگ نیز روح دارد

جاندارپنداری در جوامع باستانی

انسان‌هایی خاص می‌توانند از جهان‌های دیگر دیدار کنند

قدرت شمن

چرا اینجا هستیم؟

آفرینش، هدفی دارد

چرا می‌میریم؟

خاستگاه مرگ

ابدیت، اکنون است

در رؤیا زیستن

نیاکانمان ما را هدایت خواهند کرد

ارواح درگذشتگان، زنده‌اند

باید خوب باشیم

در همدلی و هماهنگی زیستن

ابدیت استمرار دارد

پیوند با خدایان در زندگی

- ۴۷ خدایان خون می‌خواهند
قربانی کردن و خون هدیه‌دادن
- ۵۳ می‌توانیم فضایی مقدس بسازیم
نمادپردازی، واقعیت را می‌سازد
- ۵۵ ما با جهان هماهنگیم
انسان و جهان هستی
- ۵۷ به وجود آمده‌ایم تا به خدایان خدمت کنیم
مسئولیت مراقبت
- ۵۸ آداب و رسوم، که به جای می‌آوریم، جهان را باقی نگه می‌دارد
رساندن زندگی با به جای آوردن آداب و رسوم دینی

اعتقادات باستان

- از سه هزار سال پیش تا میلاد
- ۶۳ میان خدایان و انسان‌ها، سلسله‌ای وجود دارد
اعتقاداتی برای جوامع خاص
- ۶۶ زندگی خوب برای همیشه، در پادشاهی آئین
آماده شدن برای زندگی پس از مرگ
- ۶۹ پیروزی خوبی بر بدی به انسان بستگی دارد
نبرد میان نیک و بد
- ۷۵ راه جهان را بپذیر
هم‌راستا ساختن خویش با دائنو
- ۷۸ پنج پیمان بزرگ
از خودگذشتگی، به آزادی روحی منجر می‌شود
- ۸۳ پرهیزگاری را از آسمان فرو نفرستاده‌اند
خردمندی با انسان متعالی همراه است
- ۹۰ یک کودک الهی و آسمانی به دنیا آمد
همگون‌سازی اساطیر
- ۹۱ الهام‌گاه‌هایی که خواست خدایان در آنها آشکار می‌گردد
پیشگویی خدایان
- ۹۲ حقیقتاً خدایان همانند ما هستند
اعتقاداتی که نشان‌دهندهٔ اوضاع جامعه‌اند
- ۹۵ آداب و رسوم دینی ما را به گذشته‌مان پیوند می‌دهند
زندگی کردن، به گونه‌ای که خدایان می‌خواهند

خدایان خواهند مرد

۱۰۰

پایان جهان، آن گونه که ما می‌دانیم

آیین هندو

از ۱۷۰۰ پیش از میلاد

با قربانی کردن می‌توانیم نظام جهان را باقی نگه داریم

۱۰۷

یک جهان معقول

عالم الهی، جنبه‌ای زنانه دارد

۱۱۷

قدرت ایزدانوی بزرگ

نزدیک رهبر و راهنای خود بنشینید

۱۱۸

مرا: بالام، حلیم

برهمن، خویش من است، در هر قلعه من

۱۱۹

واقعیت غایی

یاد می‌گیریم، زندگی می‌کنیم، سواره می‌کنیم، روانه می‌شویم

۱۲۴

چهار مرحله زندگی

ممکن است وظیفه تو کشتن باشد

۱۲۹

کردار بی‌اختیار

تمرین یوگا به آزادی معنوی می‌رساند

۱۳۲

انتظام جسمی و ذهنی

ما به واسطه انجام آداب و رسوم روزانه، با خدایان سخن می‌گوییم

۱۳۵

از خودگذشتگی در پوجا

دنیا یک توهم است

۱۳۸

دیدن با هوشیاری کامل

این همه اعتقاد، این همه راه

۱۴۳

هوشیاری خداداد

آشتی‌جویی و پرهیز از خشونت، سلاح قدرتمندی است

۱۴۶

آیین هندو در دوران سیاسی

آیین بودا

از سده ششم پیش از میلاد

یافتن راه میانه

۱۵۳

روشن‌بینی بودا

می‌توان به رنج پایان داد

۱۵۹

رهایی از چرخه ابدی

- سخنان بودا، همانند طلا بارز شدند
 ۱۶۹ تلاش خود آدمی برای یافتن حقیقت
- انضباط دینی ضروری است
 ۱۷۰ هدف عهد و پیمان‌های رهبانی
- دست کشیدن از کشتار و در پی خیرخواهی بودن
 ۱۷۱ بگذارید مهربانی و دلسوزی حکومت کند
- نمی‌توانیم بگوییم یک شخص چیست؟
 ۱۷۳ خویشش آدمی، در تغییری مستمر
- روشن‌بینی صورت‌های بسیاری دارد
 ۱۷۹ رداها و بودی‌ساتواها
- باورهای خد را دور بریزید
 ۱۷۵ انجام آداب و رسوم دینی و بازخوانی
- ماهیت بودای خود را کشف کنید
 ۱۸۸ روشن‌بینی، از راه از آفات

یهودیت

از ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد

- من می‌خواهم شما امت من باشید و من خدای شما شوم
 ۱۹۷ پیمان خداوند با یهودیان
- در کنار من خدای دیگری نیست
 ۲۰۶ از «پرستش یکی از خدایان» تا «پرستش یک خدا»
- مسیح (ع)، بنی‌اسرائیل را خواهد رهاند
 ۲۰۹ وعده یک عصر جدید
- قانون دینی را می‌توان در زندگی روزانه به کار بست
 ۲۱۴ نوشتن قانون شفاهی
- خداوند، غیرمادی، تقسیم‌ناپذیر و یکتاست
 ۲۱۷ تعریف تعریف‌ناپذیر
- خدا و انسان از یکدیگر جدا افتاده‌اند
 ۲۲۰ عرفان و کابالا
- شراره مقدس در وجود هر کسی هست
 ۲۲۳ انسان، یکی از مظاهر خدا
- یهودی‌گری یک دین است، نه یک ملیت
 ۲۲۴ اعتقاد و حکومت

۲۲۵	آموختن از گذشته، زندگی کردن در حال و کار کردن برای آینده یهودی‌گری پیشرفت‌گرا
۲۲۲	اگر شما آن را بخواهید، آن رؤیا نخواهد بود خاستگاه‌های صهیونیسم سیاسی در دوران جدید
۲۲۵	هنگام هولوکاست، خدا در کجا بود؟ تردید در وعده خداوند
۲۲۶	زنان می‌توانند فقیه باشند جنسیت و وعده خداوند
	مسیحیت
	از سده نخست و زردی
۲۴۱	عیسی (ع) آغاز پایان است پیام عیسی (ع) به جهان
۲۴۶	خداوند، پسر خود را نزد ما فرستاده است هویت الهی و آسمانی عیسی (ع)
۲۴۷	خون گشته‌شدگان در راه دین، دانه‌ای بوده است از آن، کلیسا رویداد مردن به خاطر پیغام
۲۴۸	جسم ممکن است بمیرد، اما روح به زندگی خود ادامه می‌دهد جاودانگی در آیین مسیحیت
۲۵۱	خدا، سه کس است و خدا، یکی است یک تثلیث الهی و آسمانی
۲۶۰	توفیق خداوندی هرگز از کار باز نمی‌ماند و از میان نمی‌رود آگوستین و اراده آزاد انسان
۲۶۳	در دنیا، اما نه به خاطر دنیا خدمت به خداوند به نمایندگی از سوی دیگران
۲۶۶	بیرون از کلیسا، رستگاری وجود ندارد راهیابی به ایمان و اعتقاد
۲۷۱	این جسم من است، این خون من است راز و رمز عشای ربانی
۲۷۴	کلام خداوند، به هیچ واسطه‌ای نیاز ندارد اصلاح‌گرایی پروتستان
۲۸۳	خدا در دل ما پنهان است تجربه عرفانی در مسیحیت

- ۲۸۴ جسم نیز همانند روح، نیازمند رهایی است
پرهیزگاری اجتماعی و اصول مسیحیت بر مبنای کتاب مقدس
- ۲۸۵ پیشرفت‌های علمی، ناقض کتاب مقدس نیست
چالش نوگرایی
- ۲۹۱ ما می‌توانیم در خدا تأثیر بگذاریم
چرا دعا تأثیر دارد

اسلام

از سال ۶۱۰ میلادی

- ۲۹۷ محمد (ص) آخرین پیامبر خداوند است
پیامبر و سرچشمه‌های اسلام
- ۳۰۰ قرآن از آسمان نازل شد
خداوند، کرم و خواب خود را به واسطه وحی اعلام نموده است
- ۳۰۹ پنج رکن اسلام
نشانه‌های اصلی ایمان و اعداد
- ۳۱۷ امام، رهبر و راهنمای برگزیده خداوند است
پیدایش شیعه در اسلام
- ۳۲۰ خداوند ما را با شریعت راهنمایی می‌کند
در همدلی و هماهنگی زیستن
- ۳۲۵ می‌توانیم درباره خدا بیندیشیم؛ اما نمی‌توانیم او را درک کنیم
اندیشیدن درباره خداشناسی در اسلام
- ۳۲۷ جهاد، وظیفه دینی ماست
تلاش و پیکار در راه خدا
- ۳۲۸ این جهان، یکی از مراحل سفر به سوی خداوند است
یاداش نهایی برای نیکان
- ۳۲۹ خداوند، بی‌همتا است
وحدت الهی، واجب است
- ۳۳۲ عرب، کوزه آب و فرشتگان، جز خود ما نیستند
تصوف و سنت صوفی‌گری
- ۳۳۵ آخرالزمان، پیامبر جدیدی آورده است
خاستگاه‌های احمدیه
- ۳۳۸ اسلام باید خود را از تأثیر غرب برهاند
پیدایش احیای اسلامی

اسلام می‌تواند دینی امروزی باشد
سازگاری و تبادل‌پذیری اعتقاد

۳۴۲

ادیان جدید

از سدهٔ پانزدهم میلادی

ما باید همچون سربازان و قدیسان زندگی کنیم

۳۴۷

اصول و مبانی رفتاری سیک‌ها

همه می‌توانند از دروازهٔ ما به خدا راه یابند

۳۵۳

نظام‌های طبقاتی و اعتقاد

پیغامی به خانه و از خانه

۳۵۶

ریت‌های آفریقای سانت‌ریا

از خود بپرس: عیسی (ع) می‌خواست چه کند؟

۳۵۹

پیروی از الگوی مسیح (ع)

تاریکی گناه را از خود دور گردان

۳۶۲

تئریکی و زندگی مسرت‌بخش

این هدایا را می‌بایست به ما داده باشند

۳۶۳

آیین‌های پرستش کارگو در جزایر اقیانوس آرام

پایان جهان نزدیک است

۳۶۴

در انتظار روز داوری

شیر یهودا برپا خاسته است

۳۶۷

راست‌فاری نجات‌دهندهٔ ماست

تمام ادیان برابرند

۳۶۹

کائودانی می‌خواهد تمام ادیان را متحد گرداند

ما ماهیت حقیقی خود را فراموش کرده‌ایم

۳۷۰

روشن‌سازی ذهن با سائنتولوژی

دستیابی به دنیایی عاری از گناه از طریق ازدواج

۳۷۱

پاکی از گناه در وحدت کلیسا

ارواح در میان زندگی‌ها در سرزمین تابستانی به آسودگی می‌رسند

۳۷۲

ویکا و جهان دیگر

اندیشه‌های منفی تنها قطره باران هستند در اقیانوس سعادت

۳۷۳

دستیابی به آرامش درونی از طریق مراقبه

آنچه شایستهٔ من است، حقیقت است

۳۷۴

ایمان و اعتقادی با درهای گشاده برای تمام باورها

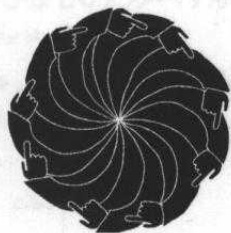
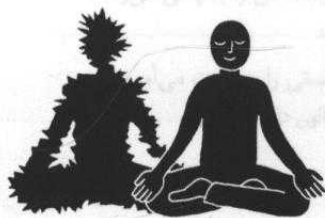
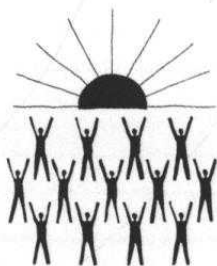
به آواز و به تکرار بر زبان آوردن نام کریشنا، دل را به پاکی می‌رساند
از خودگذشتگی در برابر خداوند

به واسطه کی‌گونگ ما انرژی جهان هستی را به دست می‌آوریم
دستیابی به نیروی حیات در فالون دافا

راهنما

فهرست اصطلاحات

نمایه

تعریف ساده‌ای که بتواند مفهوم کلی واژه «دین» را به‌تمامی بیان کند، وجود ندارد؛ تعریفی که بتواند تمام ابعاد آن را به‌روشنی ترسیم نماید و همه آنچه در این مفهوم می‌گنجد، از جمله، عناصر روحانی، فردی و اجتماعی را آن چنان که باید، در بر گیرد. با وجود این، این پدیده شگفت، در همه جا حضور دارد و از ادوار پیش از تاریخ تا روزگار جدید در تمامی فرهنگ‌ها، دست‌ترش یافته و جایگاه خاص خود را تثبیت نموده است. دیرینگی بسیار این پدیده، در نقاشی‌های موجود بر دیواره غارها و آیین‌های خاکسپاری نیاکان ما که در روزگاران بسیار کهن می‌زیسته‌اند، به‌خوبی پیداست و تداوم تلاش انسان بر دستیابی به یک مقصد و مقصود روحانی در زندگی را به‌خوبی نشان می‌دهد.

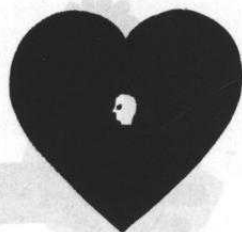
در نظر مردمان عصر حجر، این راهی برای شناختن و تأثیر نهادن بر پدیده‌های نیرومند طبیعی فراهم می‌کند. آب و هوا و گردش فصول، آفرینش، زندگی، مرگ و پس از مرگ و ساختار جهان هستی، همواره موضوع رویکردهای دینی گوناگونی بوده‌اند که قصد داشته‌اند خدایان را در اختیار خود درآورند یا با یاری خدایان و موجودات اساطیری و افسانه‌ای به سرزمینی آن‌سوتر از این جهان محسوس بیانند.

دین با توسل به عبادات و مراسم آیینی، برای ارتباط با این خدایان، امکاناتی فراهم ساخت و زمانی که افراد یک جامعه در انجام این اعمال با یکدیگر همراهی کردند، توانمند گردیدند، جامعه‌ای نیرومند و استواری تشکیل بدهند، رعایت سلسله مراتب اجتماعی را لازم گردانند و مفهوم عمیقی از هویت اجتماعی پدید آورند.

به تدریج که جوامع انسانی پیچیده‌تر شدند، نظام‌های اعتقادی آنها نیز همراه با آنها بالیدند و بدین ترتیب، رفته‌رفته، دین به صورت یک ابزار سیاسی نیز درآمد. پیروزی‌های نظامی اغلب سبب می‌شد که پادشاهان، وزشدهگان، شکست‌خوردگان را به دین خویش درآورند و خدایان آنها را با خدایان خویش همگون گردانند؛ پادشاهان و امرا، آنان را نیز اغلب خدایان و روحانیان جامعه آنها حمایت می‌کردند.

خدای شخصی

دین با بسیاری از نیازهای مردمان روزگار باستان برخورد کرد و نمونه‌هایی فراهم ساخت که مردمان با توجه به آنها و به‌واسطه مراسم آیینی، آداب دینی و امر و نهی‌های موجود در آنها، زندگانی خویش را سامان دهند. همچنین دین برای آنها اهدافی تعیین کرد که به یاری آنها بتوانند جایگاه خویش را در هستی تعیین کنند. بدین ترتیب، آیا دین می‌توانست صرفاً پدیده‌ای برساخته به شمار آید نه پدیده‌ای اصیل؟ برخی از مردمان معتقد بودند که واقعیت همین است. انسان‌ها در طول قرن‌های بسیار، با کسانی که با اعتقادات آنها مخالفت می‌کردند، به مبارزه برخاستند، در این راه رنج‌های بسیاری تحمل کردند و حتی زندگانی خود را از دست دادند تا از حق خود برای پرستش خدا یا خدایانشان دفاع

کنند و حتی امروزه که ظاهراً جهان در قیاس با تمامی ادوار گذشته، ماده‌گراتر شده است، بیش از سه چهارم مردمان به صورت‌های گوناگون دارای نوعی اعتقاد دینی هستند، به گونه‌ای که می‌توان دین را همانند برخی چیزهای دیگر، از قبیل توانایی سخن گفتن، بخشی لازم و اجتناب‌ناپذیر از وجود انسان به شمار آورد. دین، خواه جوهر تجربه فردی پرشور و نیرومند، رعی آگاهی درونی از عالم الهی به شمار آید و خواه راهی برای دستیابی به معنی و مفهوم هستی باشد و نقطه آغازی برای تمام تلاش و تکاپوهای انسان در زندگی خویش فراهم آورد، به نظر می‌آید که از همان ارزش و اهمیت اساسی و بنیادین که در سطح اجتماعی دارد، در سطح فردی نیز برخوردار است.

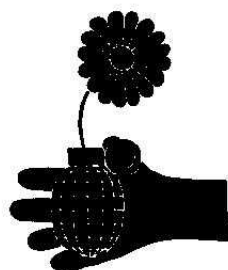
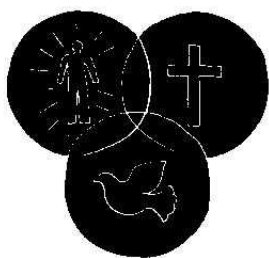
سرواغازها

ما به واسطه آثاری که از مردمان روزگار مانده است و با استفاده از داستان‌هایی که از تمدن‌های روزگاران متأخرتر در دست داریم، دریاب ادیان موحه را جامع باستانی آگاهی‌هایی کسب کرده‌ایم. گذشته از این، قبایل تنها مانده در نواحی دوردست، از جمله قبایل راجه در جنگل‌های آمازون، واقع در آمریکای جنوبی، جزایر اندونزی و بخش‌هایی از آفریقا، هنوز ادیانی هستند که تصور می‌شود عداً در طول هزاران سال بی‌تغییر باقی مانده‌اند. در این ادیان اولیه، اغلب نوعی اعتقاد به وحدت میان طبیعت و روح حاکم بر جهان دید؛ نیرویی که آدمی را به گونه‌ای به محیط زندگانی او پیوند می‌دهد که هرگز نمی‌تواند خود را از آن برهاند. تمام انسان‌ها به خدایان نیازمندند.

زمانی که ادیان پدید آمدند، آداب و رسوم و جهان‌شناسی آنها رفته رفته از خلوص اصلی عهد دور شد. ادیان اولیه مردمان چادرنشین و نیمه‌چادرنشین پیش از تاریخ، نخست در برابر ادیان باستان و سپس در برابر تمدن‌های باستان بازپس نشستند و تضعیف شدند. اکنون اعتقادات آنها غالباً منسوخ شده و جزء اساطیر به شمار می‌آید؛ با وجود این، بسیاری از عناصر این سنت‌های روایی عهد باستان در اعتقادات امروزی باقی مانده است. ادیان گذشته، خود را با ادیان پس از خویش سازگار ساخته و بدین ترتیب به حیات خویش ادامه داده‌اند؛ باورهای کهن در ادیان جامع‌های که بر آن چیرگی یافته است، جذب شده‌اند و باورهای جدیدی با آداب و آیین و رسومی متفاوت به وجود آمده‌اند.

از روزگار باستان تا عصر جدید

تعیین دقیق زمان پیدایش بسیاری از ادیان دشوار است. حداقل بدان دلیل که سرچشمه و بنیادهای آنها در ادوار

پیش از تاریخ قرار دارند و منابعی که خاستگاه‌های آنها را بیان می‌کنند و روشن می‌گردانند، ممکن است از روزگاران بسیاری پس از ادبایی آنها باقی مانده باشند. با وجود این، به نظر می‌رسد که کهن‌ترین دین باقی مانده تا امروز آیین هندو باشد. سیزده سده پیش از میلاد مسیح، مهم آمده است. از این روایات و ادبایی نه تنها کمتر موجود در آیینی که ما امروزه آن را با نام می‌شناسیم، بلکه تعدید آن، در آیین برهمنبودایی، آیین بودایی و آیین متأخر سیک‌ها که در سده پانزدهم میلادی به وجود آمد نیز معلوم می‌گردد. اگر نام‌های اعتقادی در شرق، در حال گسترش یافتن بودند. از سده هفدهم پیش از میلاد، سلسله‌های چینی، دولت، حکام و امپراتوری‌های خویش را بنیان نهادند. در آن سرزمین، آیین‌های مردمی سنتی و پرستش‌های باستانی پدید آمدند. در ادوار بعد به نظام‌های اعتقادی دایوگرایی و کنفوسیوس‌گرایی که جنبه فلسفی تری داشتند، راه یافتند.

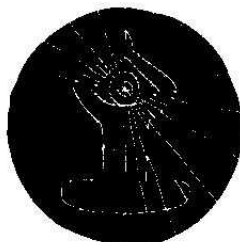
در شرق مدیترانه، زمانی که دولت شهرهای یونانی، رومی، اسطوره‌ها و پرستشگاه‌های عمومی خدایان خویش را توسعه دادند، آیین‌های باستانی مصری و بابلی، هنوز به حیات خود ادامه می‌دادند. در شرق دور، آیین زرتشت — نخستین آیین توحیدی شناخته شده بزرگ و با اهمیت — پیش از این بنیان نهاده شده بود و آیین یهودی، به عنوان نخستین دین از ادیان ابراهیمی پدید آمده بود. در پی آن نیز مسیحیت و اسلام به وجود آمدند.

بسیاری از ادیان، یک یا چند موضوع و مفهوم خاص را مبنا یا مبانی اعتقادی خود به شمار آورده‌اند؛ آنها ممکن بوده است همانند مسیح (ع) یا کریشنا، تجسم خدا باشند یا همانند موسی (ع) و محمد (ص) دریافت کننده وحی و الهام خاص الهی.

ادیان جهان جدید، در مواردی با مقاومت و مبارزه و اغلب با شاخه شاخه شدن، در جامعه گسترش یافته و به حیات خود ادامه داده‌اند. ظاهر آن برخی ادیان جدید در سده‌های نوزدهم و بیستم میلادی به وجود آمده‌اند، اما تمام اینها، همواره نشانه‌هایی از اعتقادات پیشین را که پیش‌تر از آنها وجود داشته‌اند، با خود داشته‌اند.

عناصر دین

تاریخ حیات انسان، پیدایش و زوال ادیان بی‌شماری را به خود دیده است؛ ادیانی که هر کدام اعتقادات، آداب، آیین‌ها و اساطیر خاص خود را داشته‌اند. هرچند برخی از آنها با یکدیگر شباهت دارند و به نظر می‌رسد که شاخه‌های گوناگون یک سنت و شریعت بزرگ‌تر باشند. اما نظام‌های اعتقادی متقابل و متناقض بسیاری نیز وجود دارند. به عنوان نمونه، برخی از ادیان دارای چند خدا هستند، در حالی که برخی دیگر از آنها به خصوص نظام‌های اعتقادی جدیدتر، یک‌خدایی‌اند.

حقیقت هرگز تغییر نمی‌کند، نیازهای دینی عمیق‌ترین نیازهای ما هستند تا زمانی که
اقتناع ندارند به خرسندی نرسند، هرگز آرام نمی‌گیرند.

آیزاک هیکر، روحانی کاتولیک رومی

در دیدگاه ادیان گوناگون، درباب رسالت، عادت از قبیل جهان پس از مرگ نیز تفاوت‌های عمده‌ای وجود دارد. با وجود
این، می‌توانیم عناصر مشخصی تعیین کنیم که تقریباً در تمام ادیان، مشترکند و به این ترتیب می‌توانیم شباهت‌ها و
تفاوت‌های موجود میان آنها را ارزیابی کنیم. به‌ها - شیوه‌های اعتقادی و عملی یک دین - همان چیزی هستند
که نویسنده بریتانیایی، نینیان اسمارت که «نسخه شفیه دین نیز هست، آن را «ابعاد دین» نامیده است.
شاید آشکارترین عناصری که می‌توانیم برای تعیین هویت دین به کار ببریم و بر اساس آن ادیان گوناگون را با
یکدیگر مقایسه کنیم، تکریم و نگاهداری یک ایمان و اعتقاد باشد. این عناصر، اموری از قبیل عبادت، زیارت، مکاشفه
دینی و ضیافت آیینی، روزه، پوشاک و البته آداب و رسوم مذهبی را در بر می‌گیرند. گذشته از این، جنبه‌های عینی یک
دین، از قبیل مصنوعات، آثار و بقایا، عبادتگاه‌ها و مکان‌های مقدس، نیز مرسوم و قابل تشخیص‌اند. عناصر نه چندان
شکار دین، عناصر معقول و ذهنی آن، یعنی ابعاد باطنی و احساسی آن هستند. به عنوان نمونه، اینکه یک انسان معتقد
فنگام دستیابی به وجد و شور و هیجان و روشن دلی یا آرامش درونی، دین را چگونه تجربه می‌کند یا چگونه با عالم
الهی رابطه برقرار می‌کند.

جنبه دیگر اغلب ادیان، بُعد اساطیری یا روایی آنهاست که همواره همراه با آنهاست. یک روایت شفاهی ساده از
استان‌ها یا یک مجموعه پیچیده از کتاب‌های مقدس می‌تواند نمونه‌ای از این مورد باشد. ما اغلب داستان‌های درباب
فریش و تاریخی درباره خدایان، اولیا یا پیامبران را در بر دارد، همراه با تمثیل‌هایی که اعتقادات دینی را تداعی و تقویت
می‌کنند. هر ایمان و اعتقادی، مجموعه‌ای از متون مقدس یا خود دارد که آرمان‌های اصلی آن را با یکدیگر مربوط
می‌سازند و داستان‌های آنها را روایت می‌کنند. این متن‌ها که در موارد بسیاری تصور می‌شود مستقیماً از عالم الهی
مده‌اند، در امور عبادی و آموزشی مورد استفاده قرار می‌گیرند.

در ادیان بسیاری، در کنار این روایات، عنصر دست‌خورده، پیچیده و سازمان‌یافته‌ای وجود دارد که به توضیح و تفسیر
فلسفه و اصول اعتقادی دین می‌پردازد و مسائل برجسته مربوط به الهیات را عرضه می‌دارد؛ برخی از این متون فرعی،
خود نیز وجهه شرعی خاصی به دست آورده‌اند. همچنین اغلب یک عنصر اخلاقی وجود دارد که قواعد مربوط به رفتار و

امر و نهی‌ها را در خود دارد و نیز یک عنصر اجتماعی که پیوندهای موجود میان جامعه و دین را تعیین و تشریح می‌کند. این قواعد، معمولاً کوتاه و مختصرند؛ ده فرمان آیین یهود و مسیحیت یا هشت راه تعالی بخش در آیین بودا از این قبیلند.

دین و اخلاق عملی

انگاره خوب و بد نیز از موضوعات اصلی و اساسی بسیاری از اعتقادات است و دین اغلب وظیفه دارد راهنمایی‌های اخلاقی لازم را برای جامعه عرضه نماید. ادیان بزرگ در تعریف و تعیین آنچه باعث شکل‌گیری یک زندگی خوب می‌شود، با یکدیگر تفاوت دارند و مرز موجود در میان فلسفه اخلاق و دین در برخی نظام‌های اعتقادی از قبیل کنفوسیوس‌گرایی و بوداگرایی چندان آشکار نیست؛ با وجود این، مبادی اخلاقی اساسی معینی به وجود آمده‌اند که تقریباً جنبه کلی و عمومی دارند. امر و نهی‌های دینی و مانند آنها، نه تنها اطاعت از خواست خدا یا خدایان را واجب می‌شمارند بلکه برای جامعه و قوانین جاری در آن چهارچوبی می‌سازند تا مردم را برای در آرامش زیستن با یکدیگر توانا سازند. پیشوایی روحانی که در بسیاری از ادیان، پیامبران — با هدایت الهی — آن را بر عهده داشته‌اند، به روحانیان انتقال یافته و در بسیاری از جهات انسانی، این امر بخشی اساسی به شمار می‌آید و در برخی ادیان، قدرت سیاسی قابل توجهی نیز به دست آورده است.

مرگ و زندگی پس از مرگ

اغلب ادیان به توجه ذاتی انسان به مرگ، با مجموعه نوعی زندگانی باقی یا زندگی پس از مرگ پاسخ می‌دهند. در باورهای سنتی شرقی از قبیل آیین هندو، اعتقاد بر آن است که پس از مرگ، روح دوباره در قالب مادی تازه‌ای درمی‌آید، در حالی که پیروان برخی از آیین‌های دیگر، این‌گونه می‌اندیشند که پس از مرگ در باب روح داوری خواهد شد و سپس در بهشت یا دوزخ که غیرمادی است اقامت خواهد داشت. عذاب‌هایی ابدی یا اقامت از دایره مرگ و زندگی دوباره و دستیابی به بی‌مرگی، معتقدان به دین را برمی‌انگیزد تا از قواعد و قوانین این پروا نداشته باشند.

تمام ادیان، هنرها و علوم، شاخه‌های یک درختند.

آلبرت انشتین

هم‌سبزی و تاریخ

ادیان، همان‌گونه که در جوامع انسانی سازگاری به وجود آورده‌اند، گاهی سرچشمه یا بیرق‌دار برخورد، ناسازگاری و کشمکش میان آنها نیز بوده‌اند. تمام آیین‌های سنتی، آشتی و آرامش را یکی از اصول اساسی تقوا و فضیلت شمرده‌اند، با وجود این، به کاربرد قدرت در شرایط خاص نیز اندیشیده‌اند؛ از جمله در باب دفاع کردن از اعتقاد خود یا گسترش دادن آن. دین، در طول تاریخ، برای دشمنی و جنگ میان قدرت‌ها بهانه‌ای به دست آنها داده، در حالی که بردباری و شکیبایی نیز خود فضیلت به شمار آمده است، بدعت‌گذاران و بی‌دینان اغلب موجبات آزار پیروان دین را فراهم آورده‌اند و دین در کستارهای بزرگی از قبیل هولوکاست (همه‌سوزی) دستاویز قدرت‌ها قرار گرفته است.

دینی که انسان خواهد داشت، یک رویداد تاریخی است؛ درست به اندازه زبانی که وی با آن سخن خواهد گفت.

جورج سانتایانا، فیلسوف اسپانیایی

ستیزه جویی در باره اعتقادات

رویارویی با جنبه های منفی اعتقادات دینی و مجهز شدن به ابزارهای فلسفه انسان مدار و علم، تعدادی از اندیشمندان را درباب حقانیت دین به تردید واداشته و به مجادله کشانیده است. آنها عملاً در استدلال های خود، بیش از آن که به اعتقادات دینی توجه داشته باشند، به منطق و فلسفه حاکم بر نظام هستی تکیه می کنند و درواقع، وجود ادیان را با جهان جدید بی اساسی شمارند. فلسفه های جدید، از قبیل مارکسیسم - لنینیسم، ادیان را در برابر توسعه و ترقی جوامع انسانی قدرتی بازدارنده به حساب آورده و به واسطه این تفکر، حکومت هایی کمونیستی آشکارا، هستی خدا را انکار و با دین مخالفت کردند.

رویکردهای جدید

در واکنش به تغییرات اجتماعی و شرف های علمی، برخی از ادیان کهن تر، خود را با آنها سازگار ساخته یا در پاسخ به این تغییرات شاخه شاخه شده اند. ادیان جدید، در برابر این تغییرات و پیشرفت ها ایستاده و آنها را به عنوان بدعت و الحاد یا در قالب عقل گرایی روزافزون، ماده گرایی، هاز، بی خدا شمرده و نپذیرفته اند. این حرکتهای اصول گرایانه در مسیحیت، اسلام و آیین یهود، پیروان بسیاری یافته اند که ارزش های به ظاهر روشنفکرانه و بی تعصب جهان جدید را نمی پذیرند.

در همان حال، مردمان بسیاری هستند که اعتقاد دارند جوامع جدید، از فقدان روحانیت و معنویت رنج می برند؛ این گروه به فرقه های مذهبی پرجاذبه تر ادیان بزرگ یا حرکتهای دینی جدیدی که در طی دویست سال اخیر پدید آمده اند، روی آورده اند.

برخی کسان نیز تحت تأثیر جریان های جدید اواخر سده بیستم میلادی قرار گرفته اند و ریبی آن بوده اند تا اعتقادات کهن را دوباره احیا کنند یا آن که تلاش کرده اند شگفتی های موجود در ادیان سنتی را با دیدی ارتباط بشمارند. با وجود این، ادیان بزرگ جهان به رشد خود ادامه می دهند و حتی امروزه در جهان تنها چند کشور را می توان یافت که به معنی واقعی جوامع انسانی بی دین شمرده می شوند.^۱

۱. شایان ذکر است که نویسنده در این کتاب، اسلام را مترادف با تفکرات و اعتقادات اهل سنت قرار داده و بر این اساس استدلال و نتیجه گیری های خاص خود را کرده است.